

- KÖVECSES ZOLTÁN 2006. *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- KÖVECSES ZOLTÁN – BENCZES RÉKA 2010. *Kognitív nyelvészet*. Akadémiai Kiadó, Bp.
- LADÁNYI MÁRIA 2007. *Produktivitás és analógia a szóképzésben: Elvek és esetek*. Tinta Könyviadó, Bp.
- LAKOFF, GEORGE 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. University of Chicago Press, Chicago.
- LAKOFF, GEORGE – MARK JOHNSON 1980. The metaphorical structure of the human conceptual system. *Cognitive Science* 4 (2): 195–208.
- LANGACKER, RONALD W. 1987. *Foundations of Cognitive Grammar: Theoretical Prerequisites*. Stanford University Press, Stanford.
- LANGACKER, RONALD W. 2011. Convergence in cognitive linguistics. In: MARIO BRDAR – STEFAN TH. GRIES – MILENA ŽIC FUCHS szerk., *Cognitive Linguistics: Convergence and Expansion*. John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia. 9–16.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2010. *Kognitív szemantika*. Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra.

BENCZES RÉKA

Vaskó Ildikó, Tenk på det, da gitt! Pragmatikai jelölők a norvég nyelvben

ELTE BTK Germanisztikai Intézet, Budapest, 2012. 113 lap

Az elmúlt néhány évtizedben a pragmatikai jelölőkre irányuló kutatások száma – mind az elméleti, mind az empirikus jellegű munkák tekintetében – ugrásszerűen megnövekedett, sokak szerint e vizsgálódási terület „virágzó üzletággá” fejlődött (l. pl. FRASER 1999). A pragmatikai jelölőkkel kapcsolatos megfigyelések fényében számos nyelvészeti fogalmat kellett újraértelmezni, köztük a grammatikalizáció folyamatát és velejáróit, a pragmatika és a szemantika határfelületeit, és nem utolsósorban a koherencia fogalmát is, olyannyira, hogy HANSEN (2006) például a diskurzusjelölők kutatását „lándzsahegy-diszciplínának”¹ keresztelte el.

Az elméleti vonzerő és a gomba módra szaporodó tanulmányok ellenére, vagy talán éppen a nagy érdeklődés következményeként, a terület meglehetősen heterogén maradt: egyrészt nem létezik olyan általánosan elfogadott elméleti keret, amely mintegy közös nevezőként vagy koordinációs rendszerként működne, másrészt nincsen olyan funkcionális tipológia sem, amely széles körben kiindulási pontként szolgálna. A terület heterogenitása ellenére VASKÓ ILDIKÓ könyve koherens módon ötvözi a különböző elméleti keretek (pl. sociopragmatika, relevanciaelmélet, kognitív szemantika, szisztemikus-funkcionális nyelvtan stb.) szemléletmódjait, valamint a szemasziologikus és onomasziologikus leírási módszereket is. Emellett a szerző a górcső alá vett norvég pragmatikai jelölők közül a legtöbbet kontrasztív módon, a magyar megfelelők (illetve azok hiánya) és a funkcionális átfedések/eltérések tükrében tárgyalja, így a mű több szempontból is hiánypótló, fontos új eredményeket bemutató munka.

A szerző a bevezetőben először a kommunikatív kompetencia fogalmát és összetete-

¹ Az elnevezés a DJ-kutatás problémateremtő és problémamegoldó jellegére egyaránt utal.

vőit járja körbe, majd a pragmatikai kudarc (vö. THOMAS 1983) és egyes típusai kapcsán a pragmatikai jelölők mindennapi kommunikációban betöltött szerepét illusztrálja. A bevezető második részében általános képet kapunk a pragmatikai jelölők kutatásának jellegéről, jelenlegi helyzetéről, az egyes megközelítések/irányzatok szemléletmódbeli különbségeiről és az ebből adódó terminológiai sokféleségről, illetve a pragmatikai jelölők jellegzetességeiről is. Az egyes fejezetek egy-egy funkcionális értelemben vett alcsoport pragmatikai jelölőit és szekvenseit veszik szemügyre, szó esik a norvég nyelvben használt (episztemikus és deontikus) modalitást kifejező partikulákról (pl. *da, jo, vel, nok, visst*); konnektívákról (pl. *men, eller, og*); a *riktignok* megengedő kötőszóról valamint folytonosságot és ismétlődést (pl. *stadig, alltid*), illetve mirativitást kifejező elemekről (pl. a cím-ben szereplő *tenk* és [*da*] *gitt*). Az egyes funkcionális csoportok bemutatását a releváns szakirodalom rövid (kritikai) bemutatása előzi meg, a mirativitás kapcsán például a szerző meggyőzően érvel DELANCEY (1997, 2001) felfogása mellett, mely szerint „a mirativitást önálló nyelvi jellegként kell vizsgálni és nem az evidencialitás egyik alkategóriájaként” (98). A leíró részek már említett kontrasztív-összehasonlító jellegére jellemző, hogy nemcsak a magyar és a norvég fordítási ekvivalenciák és eltérések kapnak figyelmet, hanem egyéb skandináv nyelvekből, valamint az angolból és a németből vett nyelvi elemek is gazdagítják a könyv példaanyagát.

A pragmatikai jelölőket kontrasztív módon kutatók számára SIMON-VANDENBERGEN és AIJMER programmatikus szándékú soraikban (2002–2003: 33) három célt tűznek ki: leíró, elméleti és alkalmazott nyelvészeti célokat. VASKÓ ILDIKÓ könyvében implicit módon ugyan, de szintén megfigyelhető a hármas célkitűzés: bár az egyes szekciók terjedelmét tekintve a mű leginkább leíró jellegű, a szerző számos ponton kitér az eltérő kulturális háttérrel rendelkezők közötti kommunikáció problematikájára (pl. 7), a nyelvsajátítás pragmatikai aspektusaira (pl. 11), a pragmatikai jelölők arculatvédésben betöltött szerepére (pl. 39), emellett a grammatikalizáció különböző kérdésköreire (pl. 44, 67, 97, 112), és számos egyéb, a pragmatikai jelölők funkcionális spektrumának feltérképezése során felvetődő elméleti problémára, így a propozicionalitás lehetőségére (pl. 15), a pragmatikai jelölő mint funkcionális kategória kritériális jegyeire (pl. 14), az írott és a beszélt nyelvhasználat közötti különbségekből adódó elméleti kérdésekre (pl. 12–3).

A kritikai megjegyzések terén csak apróbb szépség hibák feltárására szorítkozhatunk. Ezek közé tartozik például az egyes fejezetek terjedelme között megfigyelhető némi aránytalanság: a norvég nyelvben előforduló konnektívák tárgyalása igen rövid, gyakorlatilag négyoldalas fejezetet kap, holott a konnektívák pragmatikai funkcióinak (valamint az egyéb pragmatikai jelölők konnektív funkciójának) és az ehhez kapcsolódó diskurzusjelölő-pragmatikai jelölő dichotómiának problematikája számos érdekes kérdést vet fel. Megfigyelhetünk egy-két terminológiai pontatlanságot is, melyek az angol szakszavak fordításából adódnak, így a 10. oldalon az „(addresse’s) face wants” (‘a címzett arculati igényei’) terminus „(a címzett) felszínen is megjelenő igényeiként” szerepel, a „discourse organization” (‘diskurzusszerveződés’) pedig a „diskurzus szerkesztéseként” (14). Emellett a szerző a pragmatikai jelölők fordításának/fordíthatóságának tárgyalásakor két alternatívát említ: „vagy meg lehet keresni a hasonló pragmatikai értékkel bíró magyar kifejezési eszközt, és egy más szerkezettel visszaadni az eredeti mondanivalót – vagy, bizonyos esetekben, ez az árnyalatnyi pluszinformáció egyszerűen kimarad a fordításból” (50). A szerző által elsőként említett lehetőségénél talán érdemes különbséget tenni prototipikus

pragmatikai jelölők és kompozicionális elemek (például a szerző által is említett *ezek szerint, biztos vagyok benne, hogy*) valamint szintaktikai (topik- és fókusz) szerkezetek között, ily módon esetenként következtetéseket vonhatunk le arról is, hogy a forrás- vagy a célnyelvben szereplő nyelvi elemek a pragmatikalizáció mely stádiumában vannak (vö. FURKÓ 2011).

Mindent egybevetve a „Tenk på det, da gitt!” széles perspektívával rendelkező, a szakmai igényességet az olvasmányos stílussal ötvöző szerző munkája, a könyv a pragmatika, a nyelvelsajátítás és a kultúráközi kommunikáció kérdései iránt érdeklődő olvasók részéről egyaránt komoly érdeklődésre számíthat, a pragmatikai jelölők kutatásával foglalkozók számára pedig kifejezetten alapmű.

A hivatkozott irodalom

- DELANCEY, SCOTT 1997. Mirativity: The grammatical marking of unexpected information. *Linguistic Typology* 1: 33–52.
- DELANCEY, SCOTT 2001. The mirative and evidentiality. *Journal of Pragmatics* 33: 369–82.
- FRASER, BRUCE 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* 31: 931–52.
- FURKÓ BÁLINT PÉTER 2011. Reformulation markers in English and Hungarian. In: MATEOC, TEODOR szerk., *Cultural Texts and Contexts in the English Speaking World*. Oradea University Press, Oradea. 351–65.
- HANSEN, MAJ-BRITT MOSEGAARD 2006. A dynamic polysemy approach to the lexical semantics of discourse markers. In: FISCHER, KERSTIN szerk., *Approaches to Discourse Particles*. Elsevier, Amsterdam. 21–42.
- SIMON-VANDENBERGEN, ANNE-MARIE – KARIN AIJMER. 2002–2003. The expectation marker ‘of course’. *Languages in Contrast* 4: 13–43.
- THOMAS, JENNY 1983. Cross-cultural pragmatic failure. *Applied Linguistics* 4: 91–112.

FURKÓ BÁLINT PÉTER

Tátrai Szilárd, Bevezetés a pragmatikába

Tinta Könyvkiadó, Budapest, 234 lap

A könyv hatásos választ ad mindazok számára, akik úgy gondolják, hogy a pragmatika nem egyéb, mint az a nagy „hulladékgyűjtő”, amelybe minden bedobható, ami a nyelv leírásában nem szabályszerű és nem produktív. Vagyis sok minden, ami a jelentéssel, a jelentés létrehozásával, az emberi kommunikáció lényegével, a megértéssel és a közös cselekvéssel kapcsolatos. Tátrai Szilárd egyértelműen és következetesen vállalja a pragmatika kognitív nyelvészet felőli megközelítését, világosan látva, hogy ez a megközelítés az, amely leginkább alkalmas az emberi jelentésképzés komplexitásának megragadására.

A jelentésképzés minél teljesebb körű leírása során a munka koherens módon integrálja a kognitív nyelvészeti gondolkodásmódot azokkal az idevágó elméletekkel, amelyek ugyan nem kimondottan ebből a forrásból származnak, de (valamilyen mértékben) kompatibilisek vele. A mű fő hivatkozásait LANGACKER, TOMASELLO, CROFT, CHAFE, SINHA,